

Öğretmen Görüşlerine Göre Ortaokul Öğrencilerinin Konuşma Kazanımlarına Ulaşma Durumları

Altan CAN

Doktora Öğrencisi, International Burch University, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

altan.can@stu.ibu.edu.ba orcid.org/0009-0000-4996-9857

Mustafa ARSLAN

Prof. Dr. International Black Sea University, Eğitim, Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi

marслан@ibsu.edu.ge orcid.org/0000-0002-2273-3251

Özet

Konuşma, toplum hayatı içerisinde yaygın bir iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Okul öncesi dönemde kazanılmış olan konuşma becerisinin etkili bir iletişim aracı olarak kullanılabilmesi için eğitimle geliştirilmesi gerekmektedir. Türkçe dersinin bir amacı da öğrencilere düşünce ve duygularını dil kurallarına uygun, doğru ve etkili biçimde sözlü olarak anlatma becerisi kazandırmaktır. Öğrencilerin Türkçe öğretim programında belirlenen konuşma amaç ve kazanımlarına ulaşma düzeylerinin belirlenmesi konuşma eğitiminin niteliğini arttırmaktadır. Nitel bir araştırma olan bu çalışmanın amacı 6-8. sınıf öğrencilerinin konuşma kazanımlarına ulaşma düzeylerini öğretmen görüşlerine göre belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Samsun merkezde görev yapan 11'i bayan 9'u erkek olmak üzere 20 Türkçe öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler, nitel veri toplama tekniklerinden görüşme yapılarak toplanmıştır. Veri toplama sürecinde katılımcıların gönüllü olması hususuna dikkat edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak elde edilen veriler içerik analizi modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin konuşma kazanımlarına ulaşma konusunda yani konuşma kurallarını uygulama, sesini ve beden dilini etkili kullanma, hazırlıklı konuşmalar yapma, kendi konuşmasını değerlendirme ve kendini sözlü olarak ifade etme konularında yetersiz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe öğretmeni, ortaokul öğrencileri, konuşma becerisi, amaç ve kazanımlar

The Situation of Secondary School Students Attaining Speech Gains, According to Teachers' Opinions

Abstract

Speech is widely used as a means of communication in social life. The speaking skill acquired in the pre-school period needs to be developed through education in order to be used as an effective communication tool. One of the aims of the Turkish course is to provide students with the ability to verbally express their thoughts and feelings in an accurate and effective manner, in accordance with the language rules. Determining the level of students' achievement of the speaking goals and achievements determined in the Turkish teaching program increases the quality of speaking education. The purpose of this study, which is a qualitative research, is 6-8. The aim of this study is to determine the level of achievement of primary school students in speaking skills according to teachers' opinions. The study group of the research consists of 20 Turkish teachers, 11 female and 9 male, working in Samsun center. Data was collected through interviews using qualitative data collection techniques. During the data collection process, attention was paid to ensure that the participants were volunteers. The data obtained using the semi-structured interview form was analyzed using the content analysis model. According to the findings obtained in the research, it is understood that the students are insufficient in achieving speaking achievements, that is, in applying the rules of speaking, using their voice and body language effectively, making prepared speeches, evaluating their own speech and expressing themselves verbally.

Keywords: Turkish teachers, secondary school students, speaking skills, goals and gains

1. Giriş

İnsan, diğer canlılardan farklı olarak konuşma, düşünme ve bunları ifade edebilme becerisine sahiptir. Bu becerilerin kullanılması dil aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bireyler, dil vasıtasıyla düşünebilmekte ve düşündüklerini de çevreleriyle paylaşabilmektedir. İnsanlığın binlerce yıllık bilgi birikimi dil köprüsüyle gelecek nesillere aktarılmakta ve yeni olan her şeyi de dil ile üretmektedir. “Birçok fonksiyonu bulunan dilin temelde üç işlevi vardır. Bunlar; anlama, anlatma, düşünceyi geliştirme şeklinde özetlenebilir” (Onan, 2005: 49). Dilin bu işlevleri dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri ile kullanılarak geliştirilmektedir.

“İnsan, çevrelerindeki diğer bireylerle anlaşabilmek onlara duygu, düşünce, görüş, istek, hayal vb. anlatabilmek için iletişim yollarından en fazla sözlü iletişim becerisini yani konuşmayı kullanır” (Temizyürek vd., 2007: 266). Konuşma becerisi dilin hayat bulan yetisi olduğu için diğer dil becerilerine göre daha yaygın kullanılmaktadır. Bundan dolayı bireylerin, duygu ve düşüncelerini karşdakilere sözlü olarak doğru, düzgün, açık ve anlaşılır bir şekilde anlatabilmesi ayrı bir önem arz etmektedir.

Çocuğun okula gelmeden önce kazanmış olduğu konuşma becerisi etkili bir iletişim için yeterli değildir. Çocukların rahat, anlaşılır ve düzgün, doğru bir konuşmayı edinmeleri için okul öncesinden dil öğretimine başlanmalıdır. Bu kapsamda “konuşma öğretimi ile öğrencilere konuşarak daha iyi nasıl iletişim kurulabileceği, doğru seslendirme, nazik konuşmanı ve konuşma kurallarına uygun anlatma becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir” (Yıldız, 2006,156). Bu beceride hedeflenen kazanımlara ulaşmak ve konuşma öğretiminin başarıya ulaşması için öğretmenlerin oluşturacakları olumlu eğitim-öğretim faaliyetleri büyük önem arz etmektedir.

“Eğitim öğretim faaliyetinin sürdüğü bütün alanlarda, hatta resmi dairelerde, televizyonlarda, basında Türkçenin özensiz ve hatalı kullanımı, söylenişi, zaman zaman argo sözcüklerin kullanımına kadar varan çirkinlikler dilimizi de bulaşıcı bir hastalık gibi sarmış bulunmaktadır” (Aktaş ve Gündüz, 2002:257). Söz konusu sorunların tespit edilmesi ve analiz edilmesi, konuşma becerisi ile hedeflenen kazanımlara ulaşılmasında ana dili eğitimcilerine büyük bir sorumluluk düşmektedir.

Konuşma, zihinsel ve fiziksel birtakım unsurların birleşmesiyle meydana gelen çok yönlü bir süreç olduğundan araştırmacılar tarafından odaklanılan noktaya göre farklı şekillerde tanımlanmıştır. Taşer’e (2000: 27) göre konuşma “duygu, düşünce ve dileklerin görsel, işitsel öğeler aracılığıyla karsımızdakine iletmek, açıklamak, dışa vurmaktır.” Özbay’a (2010, 171) göre ise insan beyinde karmaşık işlemler oluşturulup ses organları ile karşı tarafa gönderilen mesajın dinleyicinin kulağıyla işitilip birtakım yollarla beyindeki ilgili merkezlerde anlamlandırılması şeklindedir. Aksan (2000) ve Şenbay (2006) ise konuşmayı, düşünme gücü ve düşündüklerini güçlü bir şekilde ifade etme yetisi; kelimelere, cümlelere ve yaşama canlılık kazandırma gayreti olarak tanımlamaktadırlar.

Konuşma sürecinde bilgilerin doğru aktarılması düşünme ile zihinsel becerilerin gelişimine bağlıdır. “Zihinsel becerilerin gelişmemiş olması, aktarılacak bilgilerin düzeni ile kelimelerin seçimini olumsuz etkilemektedir. Böyle bir durumda verilmek istenen mesajlar aktarılamamakta, etkili ve güzel konuşma yapılamamaktadır” (Güneş, 2014, 17).

Bireyler, duygu ve düşüncelerini sözlü bir şekilde ifade ederken beyinde depolamış oldukları bilgileri belirli bir düzen içerisinde dışa vururlar. Bu bilgilerin düzenlenmesi konuşmanın gücünde önemli bir yere sahiptir. Çeşitli şekillerde öğrenilen bilgiler beyinde hafızaya aktarılırken sınıflandırma, dikkat, ilişkilendirme ve bilgiye verilen önem gibi pek çok özellik dikkate alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılır (Temizyürek vd., 2007). Daha sonra hafızaya kaydedilen bu bilgiler konuşma anında tekrar çağrılıp kullanılarak konuşma eylemi gerçekleştirilir. Bunun için bilgilerin bilinçli ve iyi bir şekilde sınıflandırılarak kaydedilmesi gerekmektedir.

Konuşma eğitiminde asıl amaç kişinin duygu ve düşüncelerini başkalarına kimi zaman anında (hazırlıksız olarak), kimi zaman da hazırlıklı olarak etkili ve rahat bir şekilde ifade edebilmesini kazandırmaktır. Hazırlıksız konuşmalara duruma bağlı olarak gelişebilirken hazırlıklı konuşmalar önceden planlanır, konuşma öncesinde çeşitli araştırmalar yapılarak bilgi, belge ve diğer unsurların senarize edilmesi ile meydana gelir (Doğan, 2009).

Türkçe dersi öğretim programında, konuşma becerisinin geliştirilmesiyle öğrencilerin Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanmaları, kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, sosyal hayatta karşılaştıkları sorunları konuşarak çözebilmeleri, yorumlayıp değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2006). Konuşma öğrenme alanına yönelik olarak “hazırlıklı konuşmalar yapma, hazırlıksız konuşmalar yapma, konuşma strateji ve kurallarını uygulama, konuşmalarında sesini ve beden dilini etkili kullanma, kelimeleri anlamlarına uygun kullanma, konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanma, konuşmalarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanma amaçlarına yönelik kazanımlara yer verilmiştir (MEB, 2019).

Konuşma öğrenme alanı, öğrencilerin çevreleriyle iletişim kurmaları, iş birliği yapmaları, ortak karar vermeleri ve karşılaştıkları sorunları çözmeleri açısından da önemlidir. Bu nedenle öğretmenin konuşma etkinliklerinde öğrencilerin her birinin ayrı ayrı söz almalarını sağlayarak, onları bu çalışmalara katması gerekmektedir. Hayatın her alanında doğru, güzel, etkili konuşan ve konuşulanları doğru anlayıp yorumlayan bireylerin yetiştirilmesi, onların diğer dil becerilerinde de başarılı olmalarına bağlıdır. Bu nedenle konuşma öğrenme alanının okuma, yazma ve dinleme/izleme öğrenme alanlarıyla desteklenmesi de gerekmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Deseni

Çalışmada, ortaokul öğrencilerinin konuşma kazanımlarına ulaşma durumları öğretmen görüşleri kapsamında nitel araştırma yöntemi desenlerinden fenomenoloji (olgu-bilim) yöntemi ile incelenmiştir. Fenomenoloji, bireyin yakın çevresinde gerçekleşen fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadığı olguları konu edinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Öğrencilerinin konuşma kazanımlarına ulaşma durumlarının belirlenmesinde nasıl sorusuna derinlemesine cevap aranmış öğretmenlerin tecrübe, deneyim, bilgi ve birikimlerinden istifade edilmesi tercih edildiği için fenomenoloji deseni tercih edilmiştir. Türkçe öğretiminin uygulayıcıları olan öğretmenlerin konuyla ilgili değerlendirmelerini daha iyi aktarabilmek ve sorunları ayrıntılı bir biçimde tespit edebilmek için bu tekniğe başvurulmuştur.

2.2. Çalışma Grubu

Görüşme formuyla veri elde etmek uzun sürdüğü için katılımcılar, soruları gönülsüz bir şekilde cevaplamakta ya da geçiştirmektedir. Bu da bulguların güvenilirliğini azaltmaktadır. Bundan dolayı çalışmada, kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Samsun il merkezindeki Türkçe öğretmenleri içerisinde amaçlı örnekleme yöntemiyle (Miles ve Huberman, 2016) seçilen 9'u erkek, 11'i kadın toplam 20 öğretmen oluşturmaktadır. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünden ziyade toplanan verinin yeterliliği göz önünde bulundurulduğundan (Türnüklü, 2000) elde edilen bulgularda tekrar düşüldüğünde katılımcı sayısı sonlandırılmış, çalışma, 20 katılımcı ile neticelendirilmiştir. Ayrıca katılımcı sayısının belirlenmesinde *kuramsal doyum* ilkesi de gözetilmiştir. Araştırmada, katılımcıların duygu ve düşüncelerini herhangi bir baskı altında kalmadan ifade edebilmeleri için kodlama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerle ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 1. Katılımcılara Ait Bilgiler.

Cinsiyet	Kadın	11
	Erkek	9
Eğitim Durumu	Lisans	16
	Master	4
Hizmet Süresi	1-4 yıl	3
	5-8 yıl	8
	9 ve üstü	9

2.3. Verilerin Toplanması

Veri toplama aracı olarak nitel türde olgu-bilimsel desendeki araştırmalara uygun, katılımcıların özgün ve özgür bir şekilde düşünebilmesini ve gerektiğinde ek sorular yöneltilmesine olanak sağlayan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular tercih edilmiştir. Görüşme maddelerinin her biri ile konuşma becerisinin farklı bir yönüne ait kazanımlara ve kapsam geçerliliğinin sağlanmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılara alan uzmanlarının görüşleri alınarak hazırlanan 5 maddelik görüşme formu üzerinden olguya ilişkin bilgi, görüş, tutum ve davranışları sorulmuş böylece olguya ilgili verilerin bütüncül şekilde belirlenmesine ve tanımlanmasına çalışılmıştır (Karasar, 2009). Araştırmada açık uçlu soruların kullanılması, görüşme sürecine daha fazla esneklik kazandırmış, katılımcılara daha fazla konuşma imkânı sunmuştur. Böylece daha detaylı bilgilere ulaşılmış kapsayıcı veriler elde edilmiştir. Türkçe öğretmenlerinin öğrencilerin konuşma kazanımlarına ulaşma düzeylerine ilişkin görüşleri öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplar ile görüşme sırasında kaydedilen notlar, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiş ve değerlendirilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Veri toplama sürecinde katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve toplanan tüm veriler bilgisayar ortamında yazılı hâle getirilmiştir. Elde edilen veriler, içerik ve betimsel analiz teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir. Görüşmeler sırasında katılımcılardan detaylı ve kapsayıcı görüş alabilmek için ek sorular sorularak veri kaynağının zenginleştirilmesi hedeflenmiştir. Katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar kodlama, metni küçük parçalara bölme, tespit edilen her birimi etiketleme alanyazındaki diğer araştırmalardan hareketle kategorize edilmiştir (Creswell ve Plano Clark, 2015). Daha sonra elde edilen bulgular kazanımlara göre sıralanmıştır. Araştırmada

katılımcıların vermiş oldukları benzer cevaplar sınıflandırılmış, katılımcılar tarafından verilen cevaplar ilgili madde başlığı altında yorumlanmıştır.

3. Bulgu ve Yorumlar

Katılımcılardan elde edilen bulgular ve analizlerden sonra araştırmacı tarafından elde edilen bulgular beş başlık altında sınıflandırılarak yorumlanmıştır.

3.1. Konuşma Kurallarını Uygulama Amacına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Araştırmadaki 20 öğretmenden 13'ü öğrencilerin standart bir Türkçeyle konuşmadığını, yerel bir dil yöresel ağız kullandıklarını ifade ederken 9 öğretmen ise öğrencilerin Türkçe kurallara uygun cümleler kuramadıklarını belirtmiştir. 10 öğretmen öğrencilerin konuşurken tekrara çok düştüğünü dile getirmiştir.

Çalışmaya katılan öğretmenlerden 6'sı öğrencilerin konuşmaya uygun ifadelerle başlamadığını ve hitap sözcüklerini kullanmadıklarını belirtirken 4 öğretmen öğrencilerin bulunduğu ortama göre konuşmadığını vurgulamıştır. Öğretmenlerden yalnız 1'i ise öğrencilerin dışarıda arkadaşıyla nasıl konuşuyorlarsa sınıfta da aynı şekilde (argolu bir şekilde) konuştuklarını beyan etmiştir.

5 öğretmen öğrencilerin konuşma esnasında yabancı sözcüklere yer verdiğini ifade ederken 3 öğretmen bazı öğrencilerin dinleyicilerin algılayamayacağı hızda konuştuklarını söylemişlerdir. Öğrencilerin nezaket kurallarından da yoksun olduğunu dile getiren 5 öğretmenin yanı sıra 2 öğretmen de öğrencilerin olayları sıraya koyarak anlatamadığını ve öğrencilerin olayları sebep sonuç ilişkisi içerisinde anlatamadığını belirtmiştir.

“Konuşma becerisi öğrencilerin çevreleriyle iletişim kurmaları, iş birliği yapmaları, ortak karar vermeleri ve karşılaştıkları sorunları çözmeleri açısından önemlidir” (Özby, 2007, 101). Aile ortamında başlayıp okul öncesi dönemde kazanılan konuşma, okul dönemine kadar ailenin ve çevrenin yöresel ağız özelliklerine göre şekillenmektedir. Bu şekilde edinilen konuşma becerisi çeşitli eksiklikler barındırdığı için etkili iletişim becerileri için yeterli değildir.

Konuşma kurallarını uygulama hedefiyle ilgili kazanımlardan en çok standart Türkçeyle konuşma ve Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurmada öğrencilerin başarısız olduğu görülmüştür. Araştırmanın bu sonucu, Demir ve Özdil (2019) tarafından yapılan araştırmayla benzerlik göstermektedir. Demir ve Özdil (2019) de öğrencilerin standart Türkçeyle konuşmaktan ziyade yerel ağızla kendilerini ifade ettiklerini, öğrencilerin aile ortamının etkisiyle mahalli unsur özellikleri ile konuştuğu ve standart Türkçe dil özelliklerine hâkim olmadığı dile getirmiş, sözlü anlatımlarında argo kullanımına yer verdiklerini vurgulamıştır. Yöresel konuşmaların düzeltilmesi için kuramsal çerçevede değindiğimiz harflerin boğumlanması ile ilgili öğrenciler bilgilendirilmeli ders içerisinde uygulamaya dönük egzersizler yapılmalıdır. Ayrıca Yıldırım'ın (2020) belirttiği gibi öncelikle öğrencilere doğru örnekler sunmak gerekir. Bunun yanı sıra radyo ve televizyonlarda düzgün konuşan spikerler, araştırmacılar dinlenebilir. Çünkü öğrenciler dilin doğru kullanımına maruz kalarak konuşmalarını düzeltebilir, zihinlerine doğru kullanımı kodlayabilirler.

3.2. Sesini ve Beden Dilini Etkili Kullanma Amacına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerden 12'si öğrencilerin konuşurken *jest ve mimiklere dikkat etmediğini*, 7 katılımcı da öğrencilerin *konuşma esnasında göz teması kurmadıklarını* belirtmiştir. Bunun yanı sıra 9 öğretmen öğrencilerin *vurgu ve tonlamaya dikkat etmediklerini* vurgularken 1 öğretmen, bunu *Öğrenciler nerde vurgu ve tonlama yapacaklarını bilmiyorlar* şeklinde dile getirmiştir.

7 öğretmen, öğrencilerinin *kısık bir sesle konuştuğunu*, belirtirken araştırmaya katılan öğretmenlerin 2'si, öğrencilerin *konuşurken nefesini ayarlayamadığını* 4'ü, *kelimelerin doğru telaffuz edilmediğini* belirtmiştir. Ayrıca 6 öğretmen, öğrencilerin *konuşurken gereksiz sesler çıkardığını* ifade etmiştir. Özellikle *eeee, uuu* gibi sesler ve *şey* sözcüğünün çok sık tekrar edilebildiğini söylemişlerdir. Öğretmenlerden 1'i öğrencilerde özgüven eksikliğine dikkat çekerek öz güveni düşük öğrencilerin *sözü ağızında gevelediğini*, ne söylediğinden emin olmadığı için kısık bir sesle konuştuğunu belirtmiştir. Bunu destekler nitelikte 1 öğretmen *Kısık sesle konuşuyorlar, bazı heceleri yutuyorlar ve bahane olarak hep heyecan diyorlar* şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.

Sesini ve beden dilini etkili kullanma kazanımına ilişkin katılımcıların verdiği yanıtlara bakıldığında öğretmenlerin büyük çoğunluğu (14 öğretmen), öğrencilerinin % 80'ninin bu kazanımla hedeflenen davranışlarda başarısız olduğunu, sesini ve beden dilini etkili kullanmadığını belirtmiştir.

Sesini ve beden dilini etkili kullanma da görülen en büyük eksiklik vurgu, tonlama ve jest mimiklerin kullanımı olmuştur. Araştırmanın bu bulgusu Akkaya (2012) tarafından yapılan araştırmayla desteklenmektedir. Akkaya (2012), konuşma becerisinin geliştirilmesi için konuşma yanlışların tespit edilmesinin gerekliliğine değindiği araştırmada, konuşma sorunlarını; ses, ton, vurgu, telaffuz yanlışları, konuşma duraksaması, konuşmaya odaklanamama ve fiziksel nedenler şeklinde sıralamıştır. Bu sorunun aşılmasına çözüm önerisi getiren Kurudayıoğlu (2003) ise sınıfta uygulanacak etkinliklerin konuşma eğitiminin zihinsel ve fiziksel unsurlarına yönelik olarak diksiyonu geliştirici mahiyette olması gerektiğini vurgulamış, etkinliklerini sınıf seviyesi ve kazanımların göz önünde bulundurularak iyi bir şekilde yapılandırılmasına değinmiştir. Ayrıca öğrencilerin konuşma becerilerinin oyun havası içinde geliştirilebileceğini de dile getirmiştir. Buna ek olarak Yıldırım (2020), Türkçenin fonetik özellikleriyle ilgili farkındalık oluşturmak gerektiği üzerinde durmuş, kusurlu olarak telaffuz edilen harflerle ilgili tekerleme, kelime oyunlarından yararlanılabileceğini dile getirmiştir. Akıcı bir konuşmayı sağlamak ve gereksiz sesler çıkarmayı önlemek için hafızayı güçlendirecek etkinliklere vurgu yaparken kavram ağı oluşturma, şifreleme, sınıflandırma gibi yöntemler kullanılabileceğine değinmiştir. Bu sorunun aşılabilmesi için bunlara ek olarak Türkçe derslerinde canlandırma etkinliklerine yer verilmesi, öğrencilerin tiyatro faaliyetleri içinde yer almasına zorlanması ve drama tekniğinden daha çok istifade edilmesi sıralanabilir.

3.3. Hazırlıklı Konuşmalar Yapma Amacına İlişkin Öğretmen Görüşleri

8 öğretmen öğrencilerinin *atasözü, deyim ve söz sanatlarına konuşma esnasında yer vermediklerini* belirtirken katılımcılardan biri öğrencilerin atasözü ve deyimlerin anlamlarını bildiklerini ancak bunları günlük konuşmalarına yansıtamadıklarını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerden 7'si öğrencilerin konunun özelliğine uygun *düşünceyi geliştirme yollarını kullanmadıklarını* belirtirken beş öğretmen öğrencilerin *konuşma yöntem ve*

tekniklerini kullanmadıklarını ve hazırlıklı konuşmalar sırasında görsel ve işitsel araçlara yer verilmediğini vurgulamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin beşte biri öğrencilerin konuşma yapacakları konuda *hazırlık yapmadıklarını ve belirlenen süreden daha az konuştuklarını, konuşmaların bir ana fikir etrafında oluşmadığını ve yardımcı fikirlere yer vermediklerini* belirtmiştir. Bu durumu destekler nitelikte bir öğretmen de *Ana fikir olmuyor, özellikle altı ve yedinci sınıflar konuşmalarına ana fikri oturtamıyorlar* şeklinde bu soruna dikkat çekmiştir. Diğer bir katılımcı bir öğretmen, öğrencilerin konuşmaya yönelik kazanımlarla ilgili çok zayıf olduklarını ve *30 kişilik bir sınıfta hazırlıklı konuşmayla ilgili kazanımları sadece 2-3'nin yapabildiğini* ifade etmiştir.

Öğretmenlerden 6'sı hazırlıklı konuşma yapma kazanımıyla ilgili öğrencilerinin %50- %60 civarında başarısız olduğunu düşünürken altısı da %60 ve daha fazlasının başarısız olduğunu belirtmiştir.

Hazırlıklı konuşmalar yapmayla ilgili görülen en büyük eksiklik konuşmanın atasözü, deyim ve söz sanatlarıyla zenginleştirilmemesi olmuştur. Araştırmanın bu bulgusu Yıldırım (2020) tarafından yapılan araştırmayla benzerlik göstermektedir. Yıldırım (2020), öğrencilerde konuşma kusuruna yol açan etmenlerin temelinde kelime dağarcığının kısıtlı olmasının yattığını ve bundan dolayı öğrencilerin tekrara düştüklerini ifade etmektedir. Konuşma sırasında kelime hazinesi sınırlı olan öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade ederken aradıkları kelimeyi zihninde bulamadıklarından zaman kazanmak için söz arasındaki boşlukları *humm, uu, şeyyy, eeee* gibi gereksiz seslerle dolduklarını ve böylece akıcı bir konuşmadan uzaklaştıklarını vurgulamaktadır.

3.4. Kendi Konuşmasını Değerlendirme Amacına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Öğrencilerin konuşma becerisine yönelik öz değerlendirme kazanımıyla ilgili olarak katılımcıların yarısı öğrencilerin konuşmalarını dil ve anlatım yönünden değerlendiremediğini ve bu kazanıma sahip olmadıklarını belirtmiştir. Bir öğretmen ise *öğrenciler konuşmalarını içerik açısından değerlendirirken dil ve anlatım yönünden sorun yaşıyor* değerlendirmesinde bulunmuştur. Bununla birlikte beş katılımcı ise *öğrencilerin konuşmalarını sunum tekniği açısından değerlendiremediklerini* belirtmişlerdir.

Bu bağlamda bu kazanımla ilgili olarak katılımcılar, öğrencilerin konuşmalarını içerik yönünden değerlendirdikleri gibi dil ve anlatım yönünden değerlendirirken de objektif davranmadıklarını düşünmektedirler. Ayrıca öğrencilerin yapılan eleştirilere tahammül edemediklerini belirtmişlerdir. Bir öğretmen bu durumu: *Öğrenciler eleştirirken objektif olamıyor. Arkadaşının hatasını bulurken kendi hatasını bulamıyor. Eleştirdiği hatanın aynısını kendisi de yapıyor* şeklinde ifade ederken diğer bir öğretmen ise *Öğrencilerde kendini eleştirme bilinci olmadığı gibi eleştiriye açık olma da yok. Herhangi bir eleştiri karşısında kişiliklerinin eleştirildiği yanlıgısına kapılarak sorunlardan kaçmaktadırlar* yorumunda bulunmuştur.

Kendi konuşmasını değerlendirme hedef alanındaki kazanımlardan en çok kendi konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirme kazanımında öğrenciler sorun yaşamaktadır. Öğrenciler, kendi konuşmalarını doğru değerlendirmedikleri için farkındalıkları oluşmamakta bundan dolayı da hatalarını düzeltmemektedir. Araştırmanın bu bulgusu Özden (2018) tarafından yapılan çalışmayla benzerlik göstermektedir. Özden (2018), öğrencilerin konuşma becerisinde kendi konuşmalarını değerlendirme yetisine sahip olmamalarının yanı sıra topluluk önünde konuşmada da yetkinliğe sahip olmadıklarını vurgulamıştır. Bu durumun önüne geçmek için öğretmenler uygulamaya dönük önlemler almalıdır.

3.5. Kendini Sözlü Olarak İfade Etme Alışkanlığı Kazanma Amacına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Çalışmaya katılan öğretmenlerden 6'sı öğrencilerinin *duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak yeterince ifade edemediklerini* belirtmiş, 1 katılımcı öğretmen ise bu durumu *Öğrenciler duygu, düşünce ve hayallerini ifade etmede yetersiz kalıyor, zorlama olmazsa çoğu konuşmuyor bu konuda müdahale olmazsa kendini sözlü olarak ifade etme gayretinde bulunmuyorlar* ifadeleriyle açıklamıştır. 5 katılımcı ise öğrencilerin sorunlarına konuşarak çözüm aramadığını, bir sorunları olduğunda bunu kendi aralarında kavga ve şiddetle çözdüklerini, bunun nedenini de kendilerini sözlü olarak ifade etme alışkanlığına sahip olmamalarından kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin kendini sözlü olarak ifade edememeleri akademik başarılarını da olumsuz olarak etkilemektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden 3'ü öğrencilerin kendilerini sözlü olarak ifade

edemedikleri gibi herhangi bir konuda anlamadıkları yerleri sorma cesaretinden uzak olduklarını dile getirmişlerdir. Bunu destekler nitelikte 1 katılımcı, öğrencilerin ilgisizlikten ve akran baskısından dolayı anlamadıklarını merak edip soru sormadıklarını beyan etmiştir. Bir diğer öğretmen ise *Dinleme ve konuşma alışkanlığı olmadığından çoğu zaman öğrenciler sorunlarına konuşarak çözüm aramak yerine bağırma, küfür etme, kavga çok sık rastlanan eylemler arasında karşımıza çıkıyor* düşüncesindedir.

Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma hedefiyle ilgili kazanımlardan öğrenciler en çok duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade etme alışkanlığında başarısız oldukları tespit edilmiştir. Öğretmen görüşlerine göre buna öğrencilerin çekingen, kaygılı ve özgüven eksikliği sebep olmaktadır. Yıldırım (2020) bu becerinin geliştirilmesine yönelik kapsayıcı önerileri “Konuşma kaygısını gidermek için rahat bir sınıf ortamı oluşturulmalı ve öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanınmalıdır. Özellikle özgüven problemi yaşayan öğrencilere drama çalışmaları ile konuşmada beden dilinin etkili kullanımı, jest ve mimiklerin uyumu öğretilir. Bunun yanı sıra grup çalışmaları ile öğrencilerin hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma yapmaları sağlanabilir.” şeklinde sıralamıştır.

Sözlü ifade becerisinin geliştirilmesiyle öğrencilerin Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, sosyal hayatta karşılaşacakları sorunları konuşarak çözebilmeleri, yorumlayıp değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2019).

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin konuşma kurallarına uymada en çok standart Türkçeyle konuşmama ve Türkçenin yapısına uygun cümle kurmama kazanımlarına ulaşamadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra konuşurken tekrara düşme, konuşmaya uygun ifadelerle başlayamama, hitap sözcüklerini kullanamama, bulunduğu ortama göre konuşamama gibi konuşma ihlalleri yaptıklarını söylemek mümkündür.

Katılımcılardan edinilen bulgulara göre öğrencilerin konuşma kurallarına uymamalarının nedenlerini ailenin ilgisizliği, kitap okuma alışkanlığının bulunmayışı, internet bağımlılığı, özgüven eksikliği ve birinci kademedeki eksiklikler şeklinde belirtmektedir.

Öğrencilerin sesini ve beden dilini etkili kullanma kazanımlarında jest ve mimiklere dikkat etmediği, konuşma esnasında göz teması kurmadıkları, vurgu ve tonlamaya dikkat etmedikleri, kısık bir sesle konuştukları, konuşurken nefeslerini ayarlayamadıkları, kelimeleri doğru telaffuz edemedikleri, gereksiz sesler çıkardıkları tespit edilmiş ve bu konuda yetersiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar, öğrencilerin bu kazanımlarda başarısız olmalarını öğrencilerin aile hayatı ve geçmiş eğitim yaşantıları içerisinde yeterince konuşturulmalarına, yeterince kitap okumamalarına ve özgüven eksikliğinden kaynaklanan çekingenliklerine bağlamaktadır. Bu sorunun çözümü için öğrencileri kendilerini her yönüyle rahat bir şekilde ifade edebileceği ortamlar oluşturulmalıdır.

Öğrencilerin hazırlıklı konuşma sırasında atasözü, deyim ve söz sanatlarına yeterince yer vermedikleri, atasözü ve deyimlerin anlamlarını bilseler de bunları konuşmalarına yansıtamadıkları tespit edilmiştir. Buna ek olarak konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanmadıkları, konuşma yöntem ve tekniklerinden yararlanmadıkları, hazırlıklı konuşma sırasında görsel ve işitsel araçlara yer vermedikleri, konuşma yapacakları konuda gerekli hazırlıkları yapmadıkları, belirlenen süreden daha az konuştukları, konuşmalarının bir ana fikir etrafında oluşmadığı ve yardımcı fikirlere yer vermedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin hazırlı konuşmaya teşvik edilmesi için aile, çevre ve öğretmenler tarafından yönlendirilmesi ve rehberlik edilmesi gerekmektedir.

Öğrencilerin kavram havuzunu zenginleştirmek için bu konuda pratik yapmaları sağlanmalı, uygulamaya yönelik etkinlik ve egzersizlere ağırlık verilmelidir.

Araştırma sonuçlarına göre öz değerlendirme kazanımı açısından katılımcıların büyük çoğunluğunun (14 öğretmen) öğrencilerin yarısından fazlasının kendi konuşmalarını dil ve anlatım yönünden değerlendiremediği görüşündedir. Bunun sonucunda kendi yanlışlarını fark etmeyen bireylerin hedeflenen düzeyde bu kazanımları elde edemeyeceği ve bu durumun konuşma

becerilerinin gelişmesinin önünde önemli bir engel olarak durduğunu söylemek mümkündür. Öğrencilerin kendi yanlışlarını görebileceği, idrak edebileceği uygulamalara Türkçe derslerinde yer verilmelidir.

Öğrencilerin kendilerini sözlü ifade etme alışkanlığı kazanmalarında katılımcılar tarafından belirtilen en önemli eksikliğin yeni öğrendikleri kelimeleri kullanamamalarıdır. Öğretmenlerden 6'sı öğrencilerin yeni öğrendiği kelime ve kavramları kullanmadığını düşünmektedir. Katılımcılar, öğrencilerin dar bir kelime hazinesiyle konuştuklarını ve bu durumu düzeltmek için çaba sarf etmediklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerin kelime dağarcığını geliştirecek etkinlik ve görev tabanlı çalışmalar yaptırmak gerekmektedir.

Kaynakça

- Akkaya, A. (2012). Öğretmen adaylarının konuşma sorunlarına ilişkin görüşleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), s. 405-420.
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktaş, Ş., Gündüz, O. (2002). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Akçağ Yayınları.
- Creswell, J.W. ve Plano Clark V.L. (2015). *Karma Yöntem Araştırmaları: Tasarımı ve Yürütülmesi*. (Çev. ed. Dede, Y. ve Demir, S.B.), Anı yayıncılık.
- Demir, S. ve Gül Özgül, B. (2019). Öğretmen görüşlerine göre ortaokul öğrencilerinin konuşma becerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), s. 865-881.
- Doğan, Y. (2009). Konuşma Becerisinin Geliştirilmesine Yönelik Etkinlik Örnekleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1) , s. 185-204.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*, Nobel Yayıncılık
- Güneş, F. (2014) Konuşma Öğretimi Yaklaşım ve Modelleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 3 (1), s. 1 - 27
- Kurudayıoğlu, M. (2003/Bahar). Konuşma eğitimi ve konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları-13 Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, s. 287- 309.
- MEB (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2019). *İlköğretim Türkçe Dersi (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M., (2016). *Genişletilmiş bir kaynak kitap: nitel veri analizi*. (Çev. Akbaba Altun, S. ve Ersoy, A.), Pegem Akademi.

- Onan, B. (2005). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretiminde Dil Yapılarının Anlama Becerilerini (Okuma/Dinleme) Geliştirmedeki Rolü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özbay, M. (2007). *Özel Öğretim Yöntemleri*, Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2010). *Türkçe Öğretimi Yazıları*, Öncü Kitap.
- Özden, M. (2018). Türkçe eğitimi lisans öğrencilerinin konuşma becerisi öz yeterlikleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), s. 1917-1930.
- Şenbay, N. (2006). *Söz ve Diksiyon Sanatı*, YKY.
- Taşer, S. (2000). *Örneklerle Konuşma Eğitimi*, Papirüs Yayınları.
- Temizyürek, F., Erdem, İ., Temizkan, M. (2007). *Konuşma Eğitimi*, Öncü Kitap.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24, s. 543-559.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Seçkin.
- Yıldırım, N. (2020). Öğretmen görüşlerine göre ortaokul öğrencilerinin konuşma kusurları, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), s. 597-610.
- Yıldız, C., Okur, A., Arı, G., ve Yılmaz, Y. (2006). *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*, Pegem A Yayınları.